

Andorranitat i assimilació

Òscar Ribas i Reig

Existeix una andorranitat? En què consisteix? A principi del segle XXI són dues preguntes d'obligada formulació. Són el moll de l'os, l'arquitectura interior que no es veu però que aguanta l'organisme sencer d'una estructura que ha assolit, fa poc, la condició d'Estat internacionalment reconegut.

Fa 2.500 anys Aristòtil deixava constància del seu pensament en la seva obra *La política*, on escriu que "...la ciutat és una de les coses naturals i que l'home és, per natura, un animal social, i que l'insocial per natura, i no per atzar, és un ésser inferior o un ser superior a l'home, com aquell a qui Homer blasma: sense tribu, sense llei, sense família (nissaga?)... I el que no pugui viure en comunitat, o no necessita res per a la seva pròpia suficiència, no és membre de la ciutat, sinó una bèstia o un Déu..." En aquest paràgraf defineix tres identitats naturals de l'home: família, tribu i ciutat, que concreta amb la famosa expressió *politikon zoion*.

La traducció serà sempre poc fidel. El substantiu *zoion* vol dir ésser vivent, animal. L'adjectiu que l'acompanya el qualifica com a pertanyent a una *polis*, que a la vegada vol dir societat i comunitat política. En la nostra època no hi ha, conceptualment, un paral·lelisme exacte. Usualment la traduïm per ciutat. Quan els grecs parlaven de *polis* es referien a una realitat històrica, diferenciada d'altres. Per a ells era la forma perfecta de la societat civil. Les seves característiques essencials eren una extensió territorial reduïda de manera que els habitants es coneguessin els uns als altres, una independència econòmica, no estar sotmesa a una altra ciutat ni a un altre poder estranger i molt en especial una independència política. És a dir, autonomia.

Aquesta definició, que vincula els ciutadans entre si i aquests amb la ciutat, i el fet de no sotmetre's al poder forà, penso que és la primera definició del concepte d'identitat políticossocial d'andorranitat, tal com hispanitat, catalanitat o anglosaxó.

Des de la Grècia clàssica el context ha evolucionat molt. Res de més internacional que la formació de les diferents identitats nacionals. La paradoxa és important, ja que la irreductible singularitat de cadascuna d'aquestes identitats ha estat el pretext d'enfrontaments sagnants. Totes han sorgit del mateix model, i la concreció de cadascuna de les diferents identitats, avui dia anomenades nacionals, es fa, entre elles, en el marc d'intensos intercanvis durant segles.

Les nacions modernes s'han bastit d'una altra manera de com ho expliquen les històries oficials. La lenta constitució de territoris a l'atzar de conquestes militars, d'aliances i definicions d'institucions internacionals no són la gènesi de les nacions identitàries; en tot cas, no seran cap altra cosa que la història tumultuosa dels principats, dels reialmes. Una nació identitària neix des del moment en què un grup d'individus declara que existeix com a grup cohesionat i s'esforça a provar-ho. Però no n'hi ha prou. Cal, d'acord amb la famosa definició d'Ernest Renan,¹ defensar que *“una nació és un plebiscit de cada dia. És un ric llegat de records i, com l'individu, és el resultat d'un passat d'esforços, de sacrificis i d'abnegació”*. El mateix autor francès precisa que *“el culte als avantpassats és de tots el més legítim; ells ens han fet el que som. L'objecte del plebiscit quotidià no és res més que un heretatge, simbòlic i material. Pertànyer a una nació identitària vol dir ser hereu d'un patrimoni comú i indivisible (insisteixo en el mot “indivisible”), conèixer-lo i somiar-lo”*. En definitiva, és a la vegada un sentiment i una voluntat.

Ha estat aquest sentiment d'identitat, plebiscitat dia a dia, de pertànyer a una comunitat social històrica nascuda i desenvolupada en un territori geogràfic concret, amb clara voluntat de perpetuar-se en el futur dintre o fora d'aquest espai, el primer valor que cal assignar a allò que avui anomenem andorranitat.

Dit d'una altra manera menys prosaica, l'andorranitat és una forma particular d'unitat política sobirana, legitimada per un llarg traçat històric que, a l'interior, té com a efecte integrar la població del territori geogràfic, i a l'exterior, reafirmar-se quant a subjecte històric específic, en un ordre mundial basat en l'existència i les relacions amb altres nacions o unitats polítiques, totes diferents. Podríem resumir encara més la definició eludint les seves dues grans dimensions: comunitat històrica i especificitat cultural.

Aquest, penso jo, ha estat el primer valor de l'andorranitat. Però n'hi ha d'altres. Els andorrans ens sentim sempre orgullosos per la gestió que fem de la diversitat (que mantenim com a art nacional), la fortalesa de caràcter i la disciplina, la moralitat i la passió pel treball, el civisme, el respecte per la religió, el sentit de l'economia i de la família. L'austeritat i la dignitat han estat l'especificitat que ha sustentat el projecte nacional. I si bé és cert que l'aspiració a la independència enfront de veïns més poderosos ha estat el projecte polític, pal de paller de l'andorranitat, no és menys cert que ara ens hem de qüestionar la continuïtat d'aquest projecte identitàri. Malgrat que no existeix una amenaça directa a la nostra independència per part dels veïns, sí que existeix una amenaça directa de

l'anomenada globalització cultural o universalització envers valors que han configurat en el passat l'andorranitat.

La identitat no és quelcom d'estàtic, inamovible, que fa que una vegada consolidada sigui per sempre. Al contrari, el fet que necessita plebiscitar-se dia a dia suposa que ha d'evolucionar en el marc de la mateixa realitat quotidiana, incorporant nous valors, si s'escau; d'altres identitats, sense perdre l'essència de la pròpia. I crec que això últim és fonamental. Car si la incorporació de valors forans és de tal dimensió que arriba a interrompre el seu cicle evolutiu natural arribarà a asfixiar-la, a transformar-la, o bé a absorbir-la, per crear-ne una altra d'híbrida, que en tot cas no serà la històrica, la de sempre.

El sociòleg Orvar Logfren² diu que els processos identitaris són el resultat d'un model de *kit (do it yourself)*, necessaris per a llur elaboració. És a dir, una sèrie de declinacions de l'ànima nacional i un conjunt de processos, en els quals els simbolismes com l'himne, la bandera, la festa nacional, l'equip esportiu, etcètera, tenen un paper a jugar en la consolidació d'un sentiment identitari. L'èxit dels resultats serà sempre el fruit d'un proselitisme sostingut en el temps que ensenyi als individus de la comunitat allò que realment són, que els ensenyi a conformar-s'hi i incitar-los a propagar a la seva vegada aquest saber col·lectiu.

Qualsevol política identitària ha d'ensenyar que la identificació dels ciutadans s'ha de fonamentar en aspectes culturals relacionats amb principis ideals, valors morals i interessos locals connectats amb el lloc geogràfic en què s'habita. El sentiment d'una identitat no serà espontani fins que no estigui perfectament interioritzat; i per això és necessari, en primer lloc, haver-hi estat educat. Alain Renaut,³ volent superar l'oposició simplista entre la nació-voluntat i la nació-herència amb l'objectiu de refondre un nou contracte nacional de l'era moderna, segueix proposant el vell concepte d'educabilitat com a fonament de la idea d'identitat, en el sentit que *“el signe visible de la inscripció d'una llibertat en el si d'una cultura i una tradició consisteix en la capacitat de ser educat en els valors d'aquesta llibertat i d'aquesta tradició de tal manera que l'individu, nascut en el si d'una societat, pugui interioritzar les seves exigències, adquirir els valors comuns i adoptar les normes de comportament per les quals es manté aquella col·lectivitat”*.

D'aquí la importància cabdal d'una cultura pròpia. La cultura és una tradició i un imaginari que s'estenen sobre un territori, i una llengua que, si s'escau, no és només pròpia. Sovint, com el cas d'Andorra, és compartida. En termes antropològics, cultura identitària és un conjunt de valors que esdevenen costums elaborats per una societat o un grup humà al llarg dels segles i, en temps presents una pauta col·lectiva que vertebrava la relació dels membres de la comunitat precisament a través de la part d'aquells valors que cada individu tragina de forma conscient o inconscient, un bagatge al qual cal sumar l'art i el coneixement, allò que compartim, allò que ens vertebrava, com per exemple ho pot ser una història comuna; és la part més gruixuda de l'edifici cultural, allò més immediat, allò més bast, l'essència tribal. T. Parsons i Gla-

zer destaca la vinculació necessària entre una tradició cultural comuna (*common cultural tradition*) amb altres elements, alguns vinculats amb la sang i d'altres amb el contracte, que originen una sòlida, permanent i difusa solidaritat (*diffused enduring solidarity*), la qual es transmet de generació en generació mitjançant una llengua comuna, el sentiment d'una història comuna i un projecte de futur també comú.

Per això les identitats nacionals són construccions que es fan mitjançant un procés d'aculturació al llarg del temps, i l'anàlisi de la seva situació en un moment determinat s'ha de plantejar, no com un saber acumulatiu de part dels que saben (tecnòcrates o especialistes), sinó com el grau de voluntat dels ciutadans per bastir una identitat particular dins de l'estat-nació, alhora que es valora la capacitat de dit estat per integrar les diferents categories d'identitats i no excloure'n aquells que pensen diferent. Aquesta capacitat de l'estat és summament important i té els seus propis límits demogràfics. M'hi referiré més tard.

La importància de la vinculació històrica amb el passat la remarca Anne Marie Thiesse, directora de recerca del Centre de Sociologie Européenne de Paris,⁴ quan afirma que “...del moment que els seus orígens descansen sobre una comunitat atemporal, per tant la seva legitimitat se sustenta en la preservació d'una herència, esdevé una categoria política clarament apta per suportar les relacions econòmiques i socials. És el referent tranquil·litzador que permet afirmar: tot pot canviar menys la nació. El culte a la tradició, la celebració del patriotisme ancestral han estat un efiç contrapès que ha permès a la societat introduir radicals canvis sense bascular-ne l'anomia... Instaurem una fraternitat laica i en conseqüència una solidaritat de principi entre els hereus del mateix llegat indivís, i afirma l'existència d'un interès col·lectiu”.

L'andorranitat entesa com a identitat no és un passaport, un dret polític, un permís de comerç, un privilegi fiscal. No. És una impregnació inconscient que inclou paisatges, olors, sabors... De fet, és tot allò que representa la vida quotidiana, l'ambient on ens formem, el missatge soterrat que rebem de l'escola, la televisió que mirem. Les coses que s'aprenen sense aprendre, les coses amb les quals creiem, però especialment, els referents històrics. I en parlar de referents no vull lligar la història amb fets concrets, com per exemple la data de la signatura dels *Pareatges* o la del referèndum de la Constitució. No. Recordar una data no va més enllà d'una demostració de memòria. Els referents, o la memòria històrica, si es vol, han de ser explicats de generació en generació, més enllà de la relació de fets puntuals concrets. S'ha d'explicar la filosofia d'aquesta història. El per què i què suposen els *Pareatges* i la Constitució, o la Nova reforma, o els fets del 1933. El per què de la voluntat col·lectiva. El per què d'un projecte de futur també compartit. En definitiva, cal ensenyar que la pertinença a una comunitat humana passa per suposar que la llista de les nostres responsabilitats personals no queda saldada amb la nostra mort, sinó que es projecta en l'acceptació d'una determinada herència i en l'obligació de transmetre-la als nostres successors.

Però la cultura, la llengua i la història no són les úniques fonts d'identificació. Calen també senyals concrets, objectes destinats a la pròpia nació. Els topònims, els noms dels carrers o els monuments materialitzen el panteó nacional. L'himne, la bandera, la festa nacional han motivat, en el passat, conductes i sentiments que emulaven el més sagrat de l'andorranitat. I el conjunt d'aquests símbols tenia per objecte mantenir el sentit de comunitat, sustentar el sentiment de pertinença a un col·lectiu i la creença en l'especificitat d'uns valors nacionals. La paraula símbol ve del grec clàssic *symbollein*, que significa precisament ajuntar, acoblar, consolidar. Igual que la religió, l'andorranitat no podrà perpetuar-se si no recupera pràctiques, símbols i ritus, negatius o positius, que li permetin encarar-se amb la quotidiana agressió a la llengua, a la història i a la cultura autòctones. Es tracta d'un procés interrelacionat, cada element depèn dels altres.

Un altre valor diferenciador de la identitat la constitueix el propi cos jurídic, manifestació d'una voluntat sobirana de la comunitat i que exclou l'aplicació d'altres drets, manifestacions d'altres voluntats sobiranes foranes. I en el concret marc jurídic cal dir que, històricament, Andorra sempre ha mantingut un dret propi, clarament diferent de l'aplicat per altres identitats veïnes. Darrerament s'observa un afany, sovint obsessiu, d'importar, de manera moltes vegades no suficientment justificada, la normativa forastera, en especial dels estats veïns, i darrerament, tal vegada pressionats, per legislacions comunitàries.

L'assimilació com a vector identitari està suficientment tractada en el marc del que s'anomena integració d'immigrants, no solament aquí, sinó, a comptar de l'11-S, en tot el món occidental, que crec que encara s'entén, de manera errònia, solament des del marc de la seguretat mentre es deixa en segon terme que cal enfocar la integració com a assimilació. Integració i assimilació són dos conceptes completament diferents. El primer no és res més que una incorporació a la vida social i el respecte a les formes, alhora que es manté la identitat d'origen. Assimilació suposa una fusió en la identitat. La majoria de plantejaments polítics dels estats occidentals es concreten en programes d'integració que deixen de banda l'assimilació. I així es parla de contractes per signar pels immigrants per adquirir la nacionalitat, anys de residència o exàmens, per atorgant drets polítics immediats als immigrants. Els minsos resultats demostren la insuficiència del procés.

Des d'Aristòtil fins a John Stuart Mill s'ha fet de l'homogeneïtat de les poblacions una condició necessària per assegurar una estabilitat identitària i una cohesió social. Si bé és cert que la llengua, en tant que instrument d'interconnexió cultural i de transmissió assoleix una influent posició per mantenir homogeneïtzada la societat, no és menys cert que la comunitat de llengua, com tota comunitat cultural, pot resultar impotent per mantenir les col·lectivitats històriques que no comparteixen la mateixa consciència d'un passat. Cal dir que de la mateixa manera que les identitats es basteixen, es poden destruir amb molta més facilitat. I hem de

tenir clar que la demografia, la identitat i el territori són els tres vectors que defineixen l'esdevenidor d'un poble.

En l'era dita postmoderna la cultura es polititza i la identitat es mercantilitza en la mesura que la producció de sentiment, les imatges, els símbols, les icones, les unitats informatives, modes i sensibilitats tendeixen a imposar-se segons quins siguin els actors hegemònics en els mitjans en què es difonen tots aquests elements. La asimetria entre emissors i receptors en l'intercanvi simbòlic es converteix en un problema polític, de lluita per ocupar els espais d'emissió/recepció. Qui fa circular els signes i les sensibilitats és qui imposa la interpretació dels fets, qui recicla l'escombraria mediàtica per convertir-la en senyal d'identitat col·lectiva. L'exemple més clar i més proper el tenim des de fa un mes i escaig en l'espectacle del campionat europeu de futbol, en què la manipulació política mediàtica dels sentiments identitaris de tot un poble ha aconseguit fer d'un espectacle banal el símbol màxim de la seva autoestima, i col·locar un dels protagonistes al panteó dels herois nacionals. A l'ensem es mercantilitza elevat a la categoria de valors nacionals símbols de la faràndula esportista i artística.

Tampoc el mercat no crea comunitats globals. El que coneixem amb el nom de *mundialització* o *globalització* està transformant amb profunditat totes les comunitats identitàries del planeta. L'actual cara a cara entre l'individu i la globalitat pot resultar apassionant, però modifica radicalment els fonaments del concepte d'identitat.

Si ens mirem de prop la sociologia andorrana de final de segle xx i començament del segle xxi veurem que no tots els elements identitaris són compartits per tota la població. La llengua, els símbols i sobretot la història estableixen una partició d'aigües. Els immigrants a Andorra, i la seva primera i possiblement segona generació, se segueixen nodrint d'uns referents que els proporcionen els seus progenitors. Ras i curt. La cultura andorrana, incloent-hi la història i els símbols, es vehicula i s'expressa amb prou feines en una part d'aquest entorn que defineix la que es diu realitat andorrana i que no es ni de bon tros (el matís és important) la identitat andorrana. Hi ha tres llengües amb diferent cobertura social. Un únic paisatge, però treballat per influències alienes. Cultures populars ben definides segons l'origen, mitjans de comunicació internacionals de consum majoritari (televisió i radio-difusió) segons gustos i preferències, enfront un pòsit infinitament prim d'andorranitat que aporten l'escola i la convivència.

La tensió moral d'una nació depèn també de l'entramat, manteniment i renovació dels seus referents. La cultura andorrana no està vertebrant res, i avui la ciutadania percep, astorada, que la llengua catalana, o pròpia, recula, que la història i la cultura pròpies es desconeixen i que la tradició i els símbols es perden i poc a poc se supleixen per altres de forans. Cada llengua, segons Herder, és l'expressió orgànica viva de l'esperit d'un poble, la suma de l'eficient acció de les generacions que ens han precedit en el curs dels segles. Herder emfatitza sobre la importància

de la llengua com a mitjà de coneixement i de transmissió de la cultura i dels valors d'una nació. No és suficient que l'exitosa campanya de catalanització hagi aconseguit un èxit notable, en assolir els objectius que tothom conegui la llengua oficial, si en les relacions entre comunitats, en família i en especial en les relacions intergeneracionals es parla, i sobretot es pensa, en una altra llengua. La llengua oficial esdevé llengua comercial, la de treball, la de relació econòmica, la que serveix per anar a comprar, però no la que serveix per estructurar i construir el raonament.

Ha de quedar clar que aquesta fenomenologia no té res a veure amb l'anomenat plurilingüisme o pluriculturalisme, entès com l'assimilació, per una persona o societat, de diverses llengües i el millor de cultures foranes que enriqueixen la identitària original. És una altra cosa. L'exemple més il·lustrador el tenim a casa nostra, on es demostra que es pot ser trilingüe i fins i tot quadrilingüe sense perdre referents d'identitat. Per se, això ja és un valor positiu. I encara menys cal confondre'l amb l'anomenat multilingüisme, assaig d'integració fet a Anglaterra, que consisteix a potenciar la convivència en pau, en un mateix espai geogràfic de diferents cultures, sense barrejar-se entre elles. S'ha demostrat que aquesta teoria del melting pot, o del mosaic de cultures que viuen separades, no funciona i que acaba provocant tensions extraordinàries.

És aquesta una pinça que gravita sobre l'andorranitat natural. En els països de molta immigració, incapaços per tant d'assimilar els nousvinguts prou de pressa, la cultura autòctona acaba sent una opció minoritària, prestigiosa i prou forta per per la minoria principal en qualitat social, i si vostès volen fins i tot en nombre, per continuar ocupant allò que es diu el poder, gràcies al fet que les altres minories no s'aglutinen entre elles. Però al capdavant qui fa la feina de cosir el patchwork és una cultura més potent, que es vehicula en alguna de les llengües presents més universals, en el nostre cas el castellà, o el portuguès (caldrà veure quina en definitiva en resultarà dominant). Aquest esquema posa en dubte la supervivència de la cultura natural i minoritària, en el nostre cas l'andorranitat, perquè les noves generacions poden tenir la temptació de passar-ne i/o passar-se.

El fenomen no és exclusivament propi d'Andorra i pocs són els estats d'Europa que no es plantegin polítiques d'integració (ho repeteixo, que no d'assimilació). França, amb un debat sobre la tria i la igualtat d'oportunitats; Alemanya polemítica sobre l'educació que cal donar a la tercera generació d'immigrants; Holanda revisa la política cultural practicada durant molts anys; Anglaterra, després del fracàs del multiculturalisme; Holanda i també Alemanya plantegen un examen d'indoneïtat ciutadana, etc. Però s'oblida que l'opció d'assimilar-se o no fer-ho mai no és gratuïta, ni en la decisió ni en els efectes, i la realitat d'avui és que la majoria de la població immigrant no té suficients contactes ni amb la cultura ni amb la història andorranes, i viu immersa en els diferents imaginaris de la Península Ibèrica. El problema d'Europa, a mitjà o a llarg termini, i amb més incidència el nostre per la desproporció demogràfica més que evident, no és tant que els immigrants man-

tinguin incòlume la seva identitat cultural. Això ja passa, i està dins l'ordre natural. El problema s'agreuja quan els immigrants no s'assimilen i lleguen, com a evolució natural, la seva identitat d'origen, normal, als seus successors, que tampoc no s'assimilen.

Al començament he intentat definir com a primer valor de l'andorranitat com a sentiment, plebiscitat dia a dia, el fet de pertànyer a una comunitat social històrica nascuda i desenvolupada en un territori geogràfic concret, amb clara voluntat de perpetuar-se en el futur, dintre o fora d'aquest espai. Anthony Clark, magistrat del Tribunal del Regne Unit,⁵ argumenta en la sentència pronunciada arran del conflicte que oposava els 1.500 habitants de les illes de Diego Garcia, els quals, per raons d'estratègia militar varen ser expatriats —em permeto glossar-ne el punt referent a la identitat—: *“Poques coses hi ha tan importants per a un grup social com el sentiment de pertinença, no solament entre ells, sinó a un lloc determinat.”* La lectura de la sentència m'ha fet recordar l'enquesta de l'Observatori del CRES, publicada a final de l'any 2005, en què quedava reflectit que en un percentatge molt superior al 50% dels que accedien a la nacionalitat andorrana *“no tenia cap sentiment d'andorranitat”* (sic) i que hi accedia *“per aspectes purament econòmics”*. Perdut l'interés es perdran els vincles amb el territori i la societat.

Si segueix generalitzant-se aquesta actitud, ja prou estesa, l'andorranitat deixarà de ser un sentiment amb els seus valors morals específics, que fomenta la cohesió social d'una població adscrita a un territori, per convertir-se en una comunitat d'interessos, en la qual el vincle entre les persones deixa de ser cívic per passar a ésser utilitarista o instrumental, amb tot el que suposa conceptualment, que no és altra cosa que passar de l'estatus de ciutadà al de soci d'una SA. Dominique Schanpper, directora d'estudis de l'Escola d'Estudis Superiors de Ciències Socials de París i membre del Tribunal Constitucional francès,⁶ diu: *“...Assistim a un debilitament del civisme i dels vincles polítics. Res no ens assegura que la nació democràtica moderna sigui capaç de procurar els vincles socials en el futur, com ho ha fet en el passat. No hi ha cap dubte que la independència i la sobirania polítiques i econòmiques de cada nació es veuen avui estretament limitades per les contradiccions associades a la globalització dels intercanvis econòmics i de les relacions entre unitats polítiques. Ultra l'evolució interna de les democràcies, en què la vida col·lectiva sembla centrar-se en la producció de riquesa i en la seva distribució, tendeix a minar la idea política originària de les nacions, fins al punt que a les democràcies els resulta impossible exigir als seus ciutadans defensar-les [...] En la democràcia ja no existeix el sacrifici suprem: l'individu i els seus interessos han ocupat el lloc del ciutadà i els seus ideals.”*

No ens ha de sorprendre, doncs, que en les reivindicacions per accedir als drets polítics —tot invocant la democràcia, els drets de l'home i el dret comparat— l'argumentació giri a l'entorn *“de la defensa dels interessos individuals, com a primera motivació declarada”* —la cita l'he extret de la premsa escrita d'Andorra—. Pocs són

els que invoquen les obligacions envers el col·lectiu, i ningú no esmenta l'andorranitat i els seus valors. Sé que és molt perillós generalitzar, i ben segur que hi ha honroses excepcions. Tots en coneixem casos concrets que no fan sinó confirmar la regla general.

La societat que els sociòlegs qualifiquen de postmoderna no té ídols, ni model, ni projecte històric que pugui ser mobilitzador, ni idees sublimes. Gilles Lipovetzky⁷ la defineix com l'exaltació d'un individualisme hedonista i personalitzat. En l'època postmoderna és possible viure sense un ideal, sense grans conflictes identitaris i sense preocupacions per a un futur comú. Les grans qüestions, com la millora moral de la pròpia persona, que en un temps preocupaven la humanitat han desaparegut per deixar un home sense substància, sense contingut, que no reflexiona, dedicat al plaer i a l'oci, elevat aquest darrer a la categoria de cultura.

El pensador francès destaca que aquest enfonsament de valors, entre ells els identitaris, en lloc d'implicar més angoixa o pessimisme, deriva cap a una apatia total, el tant se me'n fot. Si Nietzsche digués avui "*Déu ha mort*", la ironia seria que a ningú li importaria. El corol·lari de tot això és que suposa una reordenació dels fins ara considerats interessos col·lectius cap a preocupacions solament de benestar físic particular. I aquesta manca de sentiment identitari col·lectiu explicaria, en part, que el concepte tradicional d'estat com a constructor d'un projecte comú es dilueixi cap a un organisme distribuïdor de serveis. En aquest context, cal col·locar la defensa de les plurinacionalitats.

En aquest marc de globalització o universalització, en què fins i tot se'ns ha anunciat el fi de la història, Joseph Stiglitz, premi nobel d'Economia l'any 2001, membre del Consell Assessor Econòmic durant el govern Clinton⁸ (1995-1997), economista en cap i president del Banc Mundial (1997-2000), augura serioses dificultats per als petits estats per preservar parcel·les de sobirania, és a dir parcel·les d'identitat.

Avui la paraula *pluralisme cultural* està molt de moda; la qual cosa no vol dir que s'entengui bé. Al contrari. La prova d'aquest mal ús és creure que el pluralisme troba una continuació en el multiculturalisme, és a dir en una política que promogui les diferències ètniques i culturals en una mateixa societat, tot treballant per a una convivència pacífica. Això, segons defensa Giovanni Sartori en la seva obra,⁹ és fals, ja que pluralisme i multiculturalisme són conceptes antitètics, que es neguen l'un a l'altre. Sartori, professor emèrit de la Universitat de Florència i de la Universitat de Columbia de Nova York, on ha ensenyat durant els darrers vint anys, és un dels principals protagonistes del debat polític modern, reconegut internacionalment com a gran expert en els problemes actuals dels sistemes democràtics d'Occident. En la seva obra es planteja una gran qüestió. Partint que la societat pluralista (el cas d'Andorra avui) és una societat oberta, es pregunta quin grau d'obertura pot arribar a tenir. Actualment –diu– l'elasticitat (obertura) de la societat sofreix una prova molt dura tant per les reivindicacions multiculturals internes com per la intensa pressió dels fluxos migratoris externs (aquest és sobretot el cas d'Andorra). La pregunta

deriva en fins a quin punt la nostra dita societat pluralista pot acollir sense desintegrar-se estrangers que la rebutgen. I al contrari. Com es fa per integrar el foraster, l'immigrant d'una altra cultura, religió i ètnia molt diferent?

Ell mateix es respon quan diu que "*es fa malament*", o més ben dit, "*no es fa*". Els polítics en exercici afronten aquests difícils problemes amb lleugeresa, responen davant del problema de dues maneres: primer, assegurant que per integrar l'immigrant és suficient nacionalitzar-lo, i, segon, fent veure que els immigrants són útils i, que per tant serveixen també a la comunitat. Tota l'obra de Sartori va encaminada a demostrar exhaustivament les seves argumentacions que concedir la ciutadania no equival a integrar i que la teoria de la utilitat dels immigrants per a l'economia és banal.

Naturalment no exposaré aquí les seves argumentacions, que es poden o no compartir, però personalment trobo més apropiat considerar-les quan hem de parlar d'identitat. L'obra de Sartori és altament recomanable per a tots aquells que els preocupen els problemes de l'andorranitat, i d'imprescindible lectura per a tots els que han de prendre decisions sobre aquesta qüestió. Però per llur particular aplicació en el nostre cas, no puc resistir la temptació de citar-lo quan diu que "*Fins ara no ho he subratllat, però és evident que el problema de l'estrany no es planteja solament per la distància cultural (en el sentit omnicomprensiu de la paraula) entre la població que acull i la població entrada, sinó que és també un problema de dimensions, del quantum d'emigrants. Una població forana del 10% resulta una quantitat que es pot acollir; del 20% probablement no; i si fos del 30% és quasi segur que hi hauria una forta resistència.*"

Anna Triandafryllidou,¹⁰ de la Fundació Hel·lènica per a la Política Europea i Estrangera i investigadora del centre Robert Shumann de Florència, comparteix la opinió de Sartori i es fa ressò del criteri d'altres experts per als quals sobrepassar el nombre d'immigrants del 8-10% de la població total és un factor de perill per a l'estabilitat cultural de la societat. D'altres el sostre el situen en el ritme d'arribada, que no ha de sobrepassar el 0,5% anual.

Els que hem tingut la sort de viure la joventut en la dècada dels anys 50-60 constatem que aquestes opinions en el cas de l'andorranitat possiblement ja siguin una realitat.

En definir les polítiques migratòries massa sovint els estats cauen en la confusió entre integració i assimilació, conceptes que poden semblar sinònims però que realment són diferents. Assimilar significa igualar, transformar, convertir, fer-se seu, digerir, absorbir... Integrar vol dir unir, compondre, completar. L'assimilació és, per tant, un estadi més avançat que la simple integració. Integrar-se a una societat vol dir acceptar les seves regles externes, costums, normes socials i legals, sense que sigui imprescindible transformar les pròpies. Assimilar suposa una acceptació profunda dels nous valors de la societat acollidora alhora que es releguen els d'origen a un segon pla. El primer procés és extern; el segon és intern.

Els estats solen donar més importància a la forma externa que a la interna. El xador a l'escola, el contracte de treball i el respecte a les normes legals per part dels immigrants releguen a un segon pla la qüestió moral interna que suposa l'assimilació. Tal vegada això pugui explicar-se per l'obsessió de la seguretat ciutadana, sempre objectiu a curt termini, i s'obvien els perills que suposa a llarg termini per a la cohesió social d'una població que majoritàriament ha estat integrada però no assimilada. Heus aquí la importància del quantum definit per Sartori. És pràcticament impossible que una majoria s'assimili a una minoria, més aviat el contrari. Les minories solen ser absorbides per la majoria.

La societat andorrana, si vol conjurar conflictes socials a mitjà o a llarg termini i preservar la històrica identitat, s'haurà de plantejar molt seriosament la necessitat de recuperar parcel·les perdudes d'andorranitat i obligar els seus responsables polítics a bastir una efectiva política d'immigració i d'assimilació.

I acabo tornant al principi. L'andorranitat com a identitat diferenciadora és el pal de paller que aguanta tota l'estructura de l'Estat.

Moltes gràcies.

Òscar Ribas i Reig,

*excap de Govern d'Andorra (1982-1984 i 1990-1994),
doctor "honoris causa" per la Universitat de les Illes Balears
i membre corresponent de la Real Academia de Ciencias Económicas
y Financieras de España*

NOTES

¹ Ernest Renan "Què és una nació?". Universitat de la Sorbona, París, 11 de març de 1882.

² Orvar Logfren "The Nationalization of Culture". *National Culture as Proces Ethnologia Europea* XIX, volum 1, 1989, pàg. 5-25.

³ Alain Renaut *Le système du droit. Philosophie et droit dans la pensée de Fichte*. PUF, 1986, pàg 42.

⁴ Anne Marie Thiesse *La création des identités nationales*. Editions du Seuil, 2001, pàg. 16.

⁵ Antony Clark *La Vanguardia*, 26 de maig del 2007, pàg.4.

⁶ Dominique Schanpper *La comunitat dels ciutadans*. Alianza Editorial.

⁷ Gilles Lipovetzky *La era del vacío*. Anagrama, 1986.

⁸ Joseph Stiglitz *Com podem fer funcionar la globalització*. Empúries, 2007.

⁹ Giovanni Sartori *La sociedad multiétnica. Pluralismo, multiculturalismo y extranjeros*. Taurus, 2001, pàg. 121.

¹⁰ Anna Triandafyllidou *La Vanguardia*, 20-6-2007.